

November-Aflevering 1921

OP DE HOOGTE

GEÏLLUSTREERD MAANDSCHRIFT ONDER REDACTIE VAN
J. C. A. BARESE TAETS VAN AMERONGEN EN JHR A. W. G. VAN RIEMSDIJK

H. van Meegeren. — Jo van Walraven.

H. VAN MEEGEREN.

Holland is altijd een land van schilders geweest en men kan gerust zeggen dat de moderne peinture de chevalet, te beginnen met de Engelsche landschap-school en die van de meesters van Fontainebleau, zich baseert op de even natuurlijke als verbeeldingrijke opvatting en schilderwijze der zeventiende-eeuwers met een Rembrandt, Frans Hals, Vermeer en Jacob van Ruysdael aan 't hoofd. Doch als teekenaars in volstrekten zin hebben de Hollanders maar zelden zoeken uit te munten. Er schuilen voortreffelijke grafici onder hen; de gravure heeft in de nadagen der oude groote schilderschool ongetwijfeld gebloeid en Rembrandt is tot op heden in de kleine ets, welke hij bevoorkeurde, de onovertroffen meester. Hij hield er van te teekenen met bister en er kwamen er na hem die nog meer dan hij en met meerdere kleuren waschten in hun teekening. Maar de ets en de teekening, zóóver opgevoerd dat zij de compleetheit en de valeurs van een schilderij erlangen, ontstaan eerst in de 19^e eeuw. Rembrandt's honderd guldenprent is een iets waar ieder in die dagen over roept, omdat zij wat grootte en doorwerktheid betreft, valt buiten de maten van dien tijd. Maar een Bauer, een Brangwyn en de Bruycker doorploegen in onzen tijd een etsveld zóó groot, dat nu nog sommige minnaars van oude etskunst er tegen in opstand geraken. Maar die wat verder zien beseffen, dat niets zoozeer als juist het ets-schilderij en aquarel-schilderij, zooals een Weissenbruch dit laatste maakte, behooren tot datgene wat onze tijd van een vorige onderscheidt en dat het een even merkwaardige

Portret van den schilder.

nieuwe verovering beteekent in de wereld van artistieke mogelijkheden, als de ontdekking van het stilleven het in de zeventiende eeuw en daarvoor was. Het heeft er allen schijn van, neen, het is zoo goed als zeker, dat de teekening zelf hare fundamentele beteekenis in dit ontwikkelingsproces nog eens met nadruk komt bevestigen. Er is niets dat zóózeer in staat is het wisselende in de verschijningen vast te leggen, dat zóó harmonisch correspondeert met het versnelde levenstempo van onzen tijd. En wie zich afvraagt waarom eigenlijk de Fransche kunst van 1830 in het Museum Mesdag een zoo veel pakkender indruk maakt dan al wat Louvre en Luxembourg op dit gebied in voor 't algemeen aan complete stalen en voorzeker overvloediger laten zien, vindt de gereede verklaring daarvan in het meer schetsmatige, spontane karakter van de schatten van dit in dit opzicht unieke en zoo zeldzaam representatieve Hollandsche Museum, waar men het meest uitgesproken teekengenie der Haagsche school, Bosboom, als schilder in volle kracht eerst recht geniet in de magistrale olie-verfschetsen welke daar van hem hangen. Deze

schetsen zijn geen schetsen meer in ouden zin. Zij zijn zoomin schetsmatig als Rembrandt's Homeros, als heel de latere Hals dit voor zijn tijd te noemen is, maar de meest treffende en de meest logische uitingen van dezen levensstijl. Het is niet meer het teekenen en schilderen der in monumentale rust verzonken oude Westersche scholen. Schilderen en teekenen zijn in manier en uitvoering veel meer één, zijn veel dichter naar elkaar toe gekomen, in dezelfde tastende spontaniteit van doen met elkaar versmolten. Dat dit monumentaliteit niet uitsluit, bewijzen de Chineesche en Japansche kunst, waarmee zij, ondanks alle uiterlijke verschillen, ten slotte in principe steeds meer de weer te volgen overeenkomst beginnen te vertoonen.

Een paar generaties terug zou 't gewoonweg voor een Toorop en van Konijnenburg een onmogelijkheid zijn geweest zich als kunstenaars, die zoo veelvuldig de teekenstift boven het penseel prefereeren, een weg te banen. Nu is dat wel mogelijk en hoewel de waarschijnlijke ontwikkelingsgang der toekomst, die ongetwijfeld ook naar een vormelijk zeer evenwichtigen en volledigen stijl zullen voeren, nu nog niet in details te bepalen is, dit is inmiddels wel zeker, dat de kunst van wetenschappelijk en artistiek teekenen, weer grondig opgehaald in een tijdperk waarin de vormkracht der kunst in de nevelvlek-poezie van de epigonen van een Matthijs Maris en Carrière dreigde op te lossen, de grondslag werd voor de portret-analyse en synthese van mannen als Jan Veth, Haverman, Toorop en van Konijnenburg, van de bouwkundige en plastische opleving onder Berlage e. a. Uit de spontaniteit en dreigende vormeloosheid van het vorige tijdperk zal de teekenkunst zich thans tot grooter stijlvolheid ontwikkelen. In het licht van deze feiten en mogelijkheden hebben we ook

Hert.

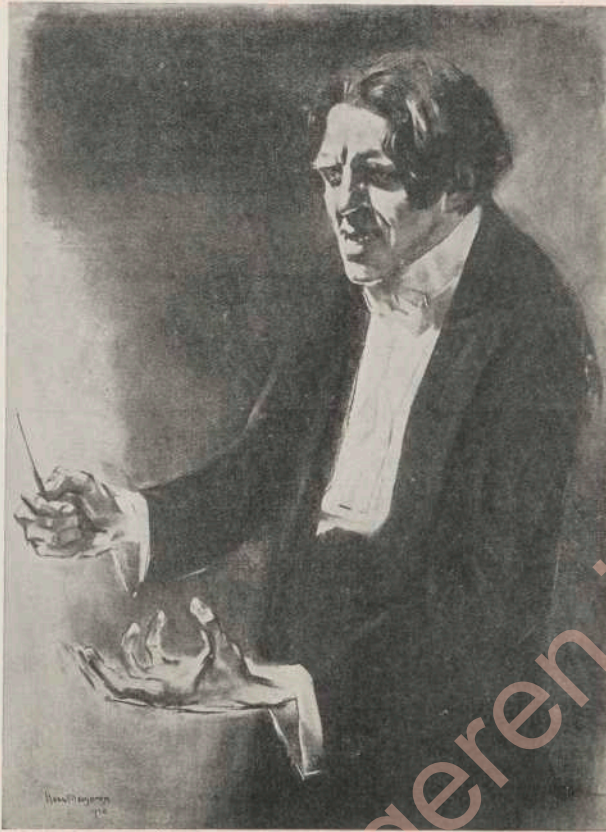

Dierstudie.

de kunst te zien van H. van Meegeren.

Van Meegeren is onder onze jongeren wellicht de kunstenaar, die als teekenaar het meest schilder is, in wien de kenmerkende Hollandsche schildersvateurs zich het meest opvallend bestendigen. Met dat weinige vrijmoedigheid, dat aan ware geestdrift nooit misstaat, zou men hem den Frans Hals, of misschien nog suggestiever, den Breitner onzer teekenaars kunnen noemen, al is zijn trant, nu vroegere invloeden zegevierend overwonnen zijn, een merkwaardig aparte. Met dit teekenen is eigenlijk niets te vergelijken. Het wordt zóó in de perfectie beheerscht, het geeft zoo zeer het type van verbluffend vlotte makelij, dat den oppervlakkigen of alleen sentimenteelen beschouwer het woord virtuos mogelijk op de lippen dringt. Ja in dit opzicht is onze teekenaar vermoedelijk wel weergaloos, maar de grafische en schilderachtige vateurs, de intensiviteit van het sentiment zijn meteen zóó overtuigend, dat men al wonderlijk weinig van het „vak" op de hoogte moet zijn om daar niet aanstonds van te genieten en de kostelijkheid van dit zeldzame métier tot op den grond te doorproeven. Ook Rembrandt was op zijn tijd een virtuos en een Frans Hals was het veelal, maar zij waren virtuozen die nu nog de wereld weten te ontroeren met de diepe ware menselijkheid van hun kunst en die het klavier hunner aandoeningen bespelen op een wijs die ons doet afvragen, waarom ná hen alleen maar in de muziek het virtuos zijn veroorloofd schijnt. Het spreekt van zelf, dat een tijd die de Chineezen en Japanners eert, met dit beginsel ten eenenmale moet breken en weer behagen moet leeren schepen in een schoone makelij. En gelukkig dringt dit begrip steeds meer door, nu men weer de noodzakelijkheid leert beseffen van ambachtelijk schoon als een voorwaarde tot nieuwen opbloei, van alle decoratieve kunst in de eerste plaats, die met dit beginsel staat of valt.

We zien dan ook een van Meegeren den nadruk leggen, niet alleen op de schoonheid, de kostelijkheid der makelij, maar evenals de Chineezen en Japanners, op de kostelijkheid van een mooien ondergrond, van zuiver in het karakter getinte papieren.

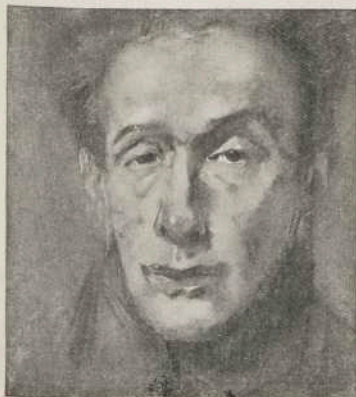

Henri van den Berg. Naar een teekening van H. van Meegeren.

Materiaal en ondergrond moeten volledig gekend worden, hunne eigenschappen doorproefd en opgevoerd tot een schoonheid welke ze als 't ware veronstoffelijkt. Daarmee is zijn techniek dan ook geheel in overeenstemming. En zoo ontstaat dan dat merkwaardig fascineerende geheel van transparante, het papier als veredende kleuren, van vloeiende toonvlakken, van wemelende schaduwen en reflexen, die, altijd vol adem en leven, evenzeer het resultaat zijn van koene berekening, van een voor niets terugdeinzende durf, als van een zeldzaam, nooit falend instinct, het instinct der helderzienden en argeloozen. Het is een geheel nieuwe pasteltechniek, die al het zoetelike der oude manier ontbeert, die sommigen verwonderd zich doet afvragen wat voor nieuw materiaal hier gebruikt wordt, en die de mogelijkheden der teekenkunst in 't oneindige schijnt te vermenigvuldigen, die niets buiten sluit en aan de vormscheppende inventie alles permitteert, ook 't schijnbaar onmogelijke. En 't merkwaardige is alweer, dat deze zoo bij uitstek teekenkunstige stijl zoo verwonderlijk schilderachtig is. Bij geen onzer teekenaars zijn de schilder- en teekenkundige kwaliteiten zoo frappant en toch weer zoo harmo-

nisch versmolten. Er is onder hen geen teekenaar die zoo absoluut een geboren schilder is.

Het is kenmerkend voor de taaiheid van zekere meeningen, dat, niettegenstaande dit alles, hem in niet mindere mate dan een Toorop of van der Hem, van dit hier zoo noodzakelijke en voor den verderen opbloei onzer kunst zoo onontbeerlijke, werkelijke kunde een verwijt gemaakt geworden is. En dit moest juist een man treffen die na Mauve bij uitstek de teekenaar zou zijn van de sensitief picturale lijn. Nooit is, om maar eens op een gebied, dat voor het gevoel in den mensch gewoonlijk zoo sterk provoseert, te blijven, na Mauve en van Hoytema de stille melancholie van het daarin bestaan zoo aangrijpend gevoelig vertolkt. Willem Maris en Mauve beiden hebben in hun jongen tijd met een zekere voorliefde ezels geteekend; maar wat zij er van maakten, heeft niet meer beteekenis dan een eenvoudig gevoelig melodietje kan hebben, naast het voluitgezongen lied dat deze schilder-teekenaar er van componeert. Voor hen bleef ten slotte een beest een schilderachtig object in den zin van stoffage. Eerst onze tijd, die meer behagen schepte in plastische vormen-kennis, die de noodzaak in zag, mensch en dier na een tijd van uiterst naturalisme weer in 't midden der aandacht te trekken, zou geroepen zijn het psychologisch karakterfeitsel van de levende wezens weer meer uitdrukkelijk opnieuw te geven. En gelukkig hij, die het dier vermag te verstaan. Alle groote karakterschilders hebben dit gekund en de diepsten het best, omdat in de dierlijke onbewustheid - dit

Portretstudie.

Jongen met tulpen.

De zandschepper.

begrip dan genomen niet in zijn kwalijke, maar wijsgeerige, beteekenis — al de primaire oergevoelens sluimeren waarvan het verstaan berust op de zelfde gaven welke den kunstenaar een perspectief openen op de grondeloze diepen van de menschenziel. Rembrandt, Zola, Meunier, zij zijn o.a. de groote schilders van de tragiek in het menschenleven. Maar niemand heeft beter dan zij de weedom van het afgemartelde en afgebeulde dierenbestaan vertolkt. La bête humaine — heel een Darwin met zijn al dan niet betwistbare afstammingstheorie

licht op uit dit ééne woord, dat nog zooveel méér zegt. En wat zou er van heel de moderne Fransche menselijke uitbeeldingskunst geworden zijn, zonder dit in zijn ontzettende ondergrond van waarheid zoo huiveringwekkend terugstootende en toch, in zijn toekomstige ontwikkelingsperspectief weer zoo grenzeloos triomfantelijke en duizendmaal gezegende begrip. Voor hem alleen is het een eenzijdigheid, maar in zijn betrekking tot het hoog verhevene, waarvan het 't basement vormt is 'teven onmisbaar als voor het bergland de vlakte, waaruit het zich, de wolken doorborend, ten hemel verheft.

Deze liefde voor het dier is geen exclusieve. Zij vestigt er alleen de aandacht op, dat onze schilder, ook waar hij den mensch konterfeit, bij voorkeur een uitbeelder is van de leedgetroffen, dudende zielen, van de weemoedigen en tragisch geteisterden. En, als

reactie daarop — een verschijnsel dat meer voorkomt — van den lach, van den lach die soms leed verbergt, maar die toch ook niet zelden de van ganscher harte vol en aanstekelijk gelachen lach is en **andertijds** een lach vol ironie of humor. Het is in de ironie, in de bij hem ook voorkomende neiging tot karikaturale overdrijving van vormen en expressies, dat het tragische overwonnen wordt, terwijl de rust van het geestelijk evenwicht hervonden wordt in de bespiegeling van den humor. Het is meer opgemerkt, maar juist dit maakt een schilder tot portrettist

Abraham's offer.

Eigendom Kunsth. L. Beck, Den Haag.

geschikt. Wie deze hoofdphasen van de menselijke gemoeds- en geestesattitude niet beheerscht, is geen alzijdig karakterbeelder. Dit verklaart ook waarom de man, die het eene oogenblik er behagen in vindt den tragischen drinkebroer in Dostojewski's stijl of den verlopen vagebond te schilderen, een ander oogenblik geneigd is zich voor den ezel te zetten en zich te verdiepen in het portret-konterfeitsel van een argeloos kind, van de in het leven zegevierende moderne vrouw, met haar thans, in nieuwe ongekende schakeeringen, zoo-

Christus' genezing.

Eigenaar de Heer Korndörffer, Den Haag.

Christus als Jongeling.

Eigenaar de Heer Sp. B., Den Haag.

Genesis 24.

Eigendom van den Kunsthandel L. Beck, Den Haag.

Christus geneest de kranken.

veel veelzijdiger en rijker uitbloeiend gemoedsleven; van den gewieksten diplomaat, bij wien de hartader als 't ware is uitgeschakeld en bij wien de draden van verstandelijke berekening het gevoel overwoekeren. Al deze attitudes spelen in het menschengemoed door elkaar en wie het geheele complex beheerscht, beheerscht gemakkelijk de enkelvoudige. Het verklaart ook kunstenaars genegenheid voor het tooneel, dat hem meer dan eens de sensatie geeft van aangrijpende gebaren, expressies, schilderachtige groepeerings en belichtingen. En evenmin behoeft het te be-

vreemden, dat de schilder, die begon met het moderne leven in al zijne verschijningen te bestudeeren, zich thans ook aangetrokken voelt, tot de onderwerpen van den Bijbel, waarvan wij hier een aantal reproducties geven. Iemand, die vóór en bóven alles schilder is en begaafd is met menschenkennis en verbeelding, schildert ten slotte alles wat schilderachtig is. Niemand minder dan Rembrandt is hier in voorgegaan, en hoeveel hebben hem daarin niet gevolgd.

Wij hebben — de lezer zal dit hebben bemerkt — ten slotte den schilder van

Meegeren niet meer van den teekenaar onderscheiden. Dat mag in de zin van ons betoog, want de schilder en de teekenaar zijn ondeelbaar een, wijl de teekenaar bij hem geheel in den schilder is opgegaan. Men kan deze bij hem niet scheiden en hij is ongetwijfeld het meest sprekende voorbeeld in ons midden van een kunstenaar die de schilderachtige valeurs in elk genre, dat hij beoefent: krijt, pastel, aquarel of olieverf, met een tot dusverre ongekende consequentie handhaaft. Bij gelegenheid komen we daar nog nader op terug.

H. DE BOER.

Kerstnacht.

Eigendom van Mevrouw M. van Hoboken—Horstmann.